

Fiskivinnugransking í Føroyum

Egil Olsen, fiskivinnu-frøðingur, skrivar

Í samband við útgávu av serblað um fiski og olju-vinnuna, hevur Sosialurin heitt á meg at skrivað eina grein um fiskivinnu-gransking í Føroyum.

Í greinini fari et bera fram míni sjónarmið, um, hvussu eg haldi, at fiski-vinnugranskingin í Føroy-um frægast kann skipast, eftir teimum menniskjans-ligu og figgjarligu karmum, sum eru í føroyska sam-felagnum.

Hvat er gransking?

Í hagfrøðiligum høpi, nýta OECD-londini hesar leið-reglur fyri at skilmarka (definera) hvat gransking er:

"Gransking kann skil-markast sum skipað skap-andi arbeiði, fyri at økja um ta visindaligu og tekn-isku vitanina og brúka hesa vitan til at visa á verkliga nýtslu".

Skilt verður vanliga imillum tvey sløg av gransking:

- Grundgransking
- Nýtslugransking

Grundgransking eru upp-runu kanningar sum hava til endamáls at fáa fram nýggja visindaliga vitan og fatan. Hon er ikki beinleið-is rættað móti verkligum málum ella nýtslu.

Nýtslugransking eru uppruna kanningar, har denturin verður lagdur at útvega nýggja vitan og fatan. Hon er beinleiðis rættað móti verkligum mál-um ella nýtslu, og vinnan hevur ein virknan leiklut í granskingini.

Er neyðugt við fiski-vinnugransking í Føroyum?

Eg haldi avgjørt at tað er neyðugt við fiskivinnu-gransking í Føroyum.

Føroyska samfelagið verður borið uppi av teim-um inntokum, sum fiski-vinnan á sjógvi og landi skapar. Meir enn 90% av føroyska heildarútlutning-inum kemur frá fiski og alivinnuni. Sjálvt um talið av fólki sum starvast í sjálvari vinnuni ikki er so stórt, so er tað avleidda virksemi av fiski- og alivinnuni sera stórt.

Vit sóu í kreppuárunum hvussu alt samfelagið ávirkaðist av tí negativu gongdini í fiskivinnuni.

Vit siggja í dag hvussu alt samfelagið ávirkast av tí

positivu gongdini í fiski og alivinnuni.

Eitt samfelag sum er so bundið av fiskivinnuni, má hava gransking innan fiski-vinnu. Tí:

- vit mugu alla tíðina fáa sum mest burtúrur okk-ara fiskatilfeingi.
- vit mugu alla tíðina kenna tørvin hjá okkara kundum, soleiðis at vit framleiða tær vørurnar, sum geva teir bestu pris-irnar til virki og samfelag
- vit mugu framleiða okk-ara vørur soleiðis, at tær eru á einum jøvnum og høgum góðskustøði.
- vit mugu framleiða okk-ara vørur til kappingar-førar prísir
- karmar og lógarverk mugu vera optimal í mun til ta tíð og ta vinnuliga umhvørvið ein er partur av

Fyrst og fremst er iløga í gransking, ein iløga í okk-ara framtíðar kappingarføri móttvegis øðrum londum. Hetta er ein iløga í okkara framtíðar vinnuførleika.

Í eini tíð, har fría kapp-ingin ræður, har broyting-arnar henda skjótari enn nakrantíð, er tað sera umráðandi altídt at verða kappingarforur móttvegis kappingarneytumum.

Vit mugu staðfesta at enn er tað lítið av fiskivinnu-gransking ið fer fram í Fø-oyum sammett við onnur lond, sum t.d. Noreg og Ís-land. Lítið av hesi gransk-ing hevur beinleiðis vinnu-ligan týðning.

Nakað av gransking fer fram á Fiskirannsóknar-stovuni og er tað mest liv- og vistfrøðilig gransking.

Harumframt fer livfrøði-lig gransking fram, á Biofar í Kaldbak. Heilsufrøðiliga Starvsstovan hevur eisini luttikið í onkrum norður-lendskum verkætlanum t.d. innan vatn og Listeria.

Granskingadepilin fyri Økismenning, hevur eisini verið við í altjóða verkæt-lanum um alivinnu og tikið alneyðuga rekrutterings-spurningin til viðgerðar. Granskingadepilin, skipar í komandi mánað fyri ráð-stevnu um rekruttering av høgt útbúnari arbeidsmegi til fiski og alivinnuna.

Felags fyri tað av fiski-vinnugransking sum fer fram í Føroyum í dag, er at tað enn er lítið av hesi gransking, sum beinleiðis gevur vinnulig árín.

Tann tokniliga menning av fiskivinnu og alivinnu í Føroyum, er fyri tað mesta komín eitt úrslit av gransk-ing - men útlandskari gransking. Føroyingar hava

- Fiskivinnugranskingin eigur partvís at verða fíggað við almennum pengum og partvís frá vinnuni sjálvari. Vinnan kundi t.d. latið eitt ávíst gjald av útlutninginum sum varð markað til gransking, menning og marknaðarføring, sigur Egil Olsen, Fiskivinnufrøðingur

verið rættuliga dugnaligir at brúka útlendsk gransk-ingarúrslit fyri at menna fiski og alivinnuna. Vandin við eini slikari "kopiering" er, at táíð hendan er framd, hava kappingarneytarnir t.d. tikið aðra tøkni í brúk ella framleiðslu.

Samstundis er nógv út-lendsk vinnugransking vard og úrslitini koma ikki fram fyrr enn rúm tíð er farin.

Hetta ger, at tað er neyðugt hjá føroyingum sjálvum at granska. Í granskingini mugu vit læra at avmarkað okkum og seta brennidepilin á nøkur ávís umráði sum t.d. matfram-leiðslu, havfrøði, biotøkni, kunningartøkni, nýskapan, kappingarføri og almennar reguleringar.

Tað er hend nógv fram-stig innan vinnuliga fiski-vinnugransking í Føroyum, serliga tey síðstu tvey árin. Síðan FMR setti ein dugna-ligan fiskivinnusamskip-ara, at taka sær av samskip-anini av fiskivinnugranskingini, umvegis Fiskivinnu-royndir, eru hend stór fram-stig. Granskingarøkini er raðfest fimm ár fram og tann vinnuliga parturin av

setti á stovn, ein gransk-ingardepil innan tilfeingis-umsiting og búskap. Hesin kjarnin kundi arbeitt við og lýst samfelagsbúskaparlig og organisatorisk viður-skifti t.d. í samband við fiskidagaskipanina. Hesin granskingardepilin hevði nátturliga verið kýttur at Granskingardeplinum fyri Økismenning, tí depilin hevur uppbyggt sær førleika innan hetta øki.

Er førleiki innan fiski-vinnugransking í Føroyum?

Føroyska samfelagið hevur eitt vælútbúgvið fól-k. Rættuliga stórir partur av fólkinum nema sær hægri lestur uttanlands serliga í Danmark.

Um hugt verður eftir, hvar tey høgt útbúnu fól-kin enda eftir lokið prógv, er tað serstakt fyri Føroyar. at tey flestu fáa starv í al-menna sektorinum, meðan bert tey heilt fáu fáa sær starv í privatu vinnuni.

Hvi hetta er so, er ikki so lætt at greiða frá, og tað er heldur ikki ætlanin við hesi grein.

Vit mugu bara staðfesta at tann mesti heilakapas-i-teturin "**Brainware**" í sam-band við granskingar-før-leika í Føroyum, er í al-menna sektorinum.

Um mest skal fáast burt-ur úr gransking í Føroyum, sæð útifrá einum vinnu-ligum sjónarmiði, er tað so-statt neyðugt við sera góð-um samstarvi imillum al-menna sektorin og tað pri-vata vinnulivið. Hetta krev-ur virðing frá báðum pørt-um og tað krevur ikki minst, at møguleiki er fyri ikki vanabundnum sam-starvsloysnum tvørtur um sektorar og (møguliga) eis-ini fakmørk.

Um ikki hetta letur seg gera, eri eg bangin fyri at tann "**Brainware**", sum vit eiga í almenna sektorinum, verður til "**Drainware**", av tí at tær fakligu avbjóðing-arnar verða ov litlar, við tí vanda at fól-k sovna burtur, ella stinga í sekkin, og finna sær avbjóðingar aðra-staðni enn í Føroyum.

Stór verklig vitan er imillum fól-k sum dagliga starvast í tí føroysku fiski-og alivinnuni. Fiskivinnan er so stórir partur av tí lokala samfelagnum og á-virkar so stórar partar av gerandisdegnum hjá føroya fólki, at sera góður gróðrar-botnur er fyri mennandi kjaki um viðurskifti, sum viðvíkjá hesum vinnum.

Granskingar avbjóðing-in liggur tiskil í at samskipa

hesa vitan og at seta hana saman við servitan á ym-iskum økjum, fyri harvið at fáa ítøkilig verklig úrslit burtur úr .

Hvat fyri fiskivinnu-gransking skal verða og hvussu kann hon skipast?

Undirritaði er av tí áskoð-an, at tann fiskivinnu-gransking, sum vit skula hava í Føroyum, í mest møguligan mun skal verða gransking sum miðjar eftir góðum vinnuligum úrslit-um.

Bæði tað fíggarliga og menniskaliga tilfeingið er avmarkað og tí eigur orkan at verða lögð á gransking-arøkir sum í mest mögu-ligan mun eru til gagns fyri tað føroyska samfelagið.

Granskingarverkaætlanir eiga at verða gjørdar í tøtt-um samstarvi við vinnuna og í mest møguligan mun úti á teimum virkjum, sum eru við í teimum einstøku verkaætlaninum. Mínar leiðsluroyndir gjøgnum 15 ár, hava sannført meg um, at har granskarar og virki arbeiða tætt saman, fæst mest burtúrur, tí tann praktiski førleikin sum starvsfólkini hava fram-m-anundan, hjálpa væl til at náa góð, verklig úrslit. Við at verða úti á virkjunum, fáa granskarnir eisini betri fatan hvat sum er mest átroðkandi og lønandi at granska.

Ein spurningur sum sjálvandi skal svarast í sam-band við fiskivinnugransk-ing, er, hvør skal gjalda. Eg haldi at fiskivinnu-granskingin eigur partvís at verða fíggað við almenn-um pengum og partvís frá vinnuni sjálvari. Vinnan kundi t.d. latið eitt ávíst gjald av útlutninginum sum varð markað til gransking, menning og marknaðarføring, sigur Egil Olsen, Fiskivinnufrøðingur

ast í mun til, hvørjar verka-ætlanir talan er um og, hvussu avmarkandi tær eru.

Spurningurin er eisini, um tann játtan sum Fiski-vinnuroyndir árliga fær á fíggarlóginu, bert skal markast vinnufyrítøkum. Stuðul til almennar stovnar kann latast um verkætlanir verða gjørdar saman við vinnufyrítøkum.

Í Íslandi er fiskiídnaðar-granskingin knýtt at Rann-sóknarstofu Ídnaðarins (RF), sum heldur til í sama bygningi sum Havrann-sóknarstovan og Fiskimála-ráðið. RF er ein óheftur granskingarstovnur undir

Tað almenna fíggar

Vit mugu bara staðfesta, at tann mesti heilakapasiteturin í samband við granskingar-førleika í Føroyum, er í almenna sektorinum, sigur Egil Olsen

Savnsmynd

Fiskimálaráðnum. Hann varð stovnstettur við lóg í 1965 men hevur virkað síðan 1934. Fíggarætlanin er umleið 40 mio. kr og umleið 70 fól-k starvast á stovninum.

Tað almenna fíggar

umleið ein triðing av RF, norðurlendskir- og ES grunnar fígga ein triðing og tann síðsti triðingin fíggar vinnan fyri gransk-ingaruppgávur og tænastu-veitingum til vinnuna. Virksemi á RF er skipaði fimm deildum:

1. **Granskingardeildin**, sum tekur sær av gransking innan matvørur, góðsku, framleiðslur, kunningar-tøkni og marknaði

2. **Kanningardeildin**, sum bjóðar tænastur til vinn-una og granskingarum-hvørvið. Kanningar-deildin hevur kanning-arstovur á 5 støðum í Ís-landi

3. **Ráðgevandi deildin**, sum bjóðar ráðgeving til vinnuna innanlands og uttanlands. Ráðgevingin umfatar t.d. rávørustýr-ing, góðskueftirlit,

HACCP, vørumenning og framleiðsluplanlegg-ing

4. **Kunningardeildin** hevur ábyrgd av at almanna-kunngerá granskingarúr-slit og annað vinnu- við-komandi tilfar frá stovn-inum. Harumframt skip-ar deildin fyri skeiðum til veiðu og framleiðslu-liðið og annan matvøru-ídnaðin

5. **Fyrisitingardeildin** tekur sær av dagliga rakstrin-um av stovninum

RF arbeiðir tætt saman við Lærða Háskúla Íslands í Reykjavík og Lærða Há-skulan á Akureyri um gransking og undirvising innan matvøruvísind og fiskivinnuvísind. Bygnaðarlíga skipanin í RF, kundi verið ein góð fyrmynd fyri, hvussu mat-vørugranskingin í Føroyum kann skipast í framtíðini. Vinnan í Íslandi, tekur sera væl undir við tí arbeiði sum gongur útifrá RF, og nógvur vinnuligar verkaætlanir eru skaptar í tøttum samstarvi millum RF og vinnufyri-tøkur.

Tær drivandi kreftinar innan menningina av bio-tøkniskari vinnu í Íslandi, eru granskarar frá Lærða Háskúla Íslands, saman við vinnuligum kreftum. Hetta

vísir, hvussu týðningar-mikið tað er at byggja bryr í millum tað almenna fólka-tilfeingið og vinnuna sjálva.

Tann sum annars vil fáa meir at vita um RF, kann vitja heimasíðu teirra. www.rf.is

Eg skal at enda koma við fyra dønum um áhuga-verdar og eisini átroðkandi vinnurættaðar granskingar-uppgávur innan fiski-vinnuna í Føroyum:

- Hvussu skulu vit bera okkum at fyri at ala longri til havs? (tøkni, búskapur vm.).
- Tilgongd (rekruttering): Hvussu tryggja vit okk-um støðugt og nýtt starvsfólk til fiski- og alivinnuna?
- Betri gagnýtsla av fiska-tilfeinginum: Hvussu fáa vit lønandi virksemi burt-ur úr tí rávøru sum í dag ikki kemur til lands og, hvussu fáa vit hækkað virði burtúrur hjáfram-leiðslum.
- Fiskidagskipanin - sæð frá einum visindaligum sjónarmiði, - kunnu onnur læra av okkum.

Granskingin er neyðug longu ídag.

Granskingin verður upp-aftur neyðugari í einum før-oyiskum sjálvberandi fiski-vinnubúskapi.